

URFA VE ÇEVRESİNDE CUMHURİYET BAYRAMI KUTLAMALARI (1934-1943)

CELEBRATIONS OF THE REPUBLIC DAY IN URFA AND ITS SURROUNDINGS (1934-1943)

Nermin Zahide AYDIN*

Geliş Tarihi/Received:27.02.2019

Kabul Tarihi/Accepted: 12.06.2019

AYDIN, Nermin Zahide, (2019), "Urfa ve Çevresinde Cumhuriyet Bayramı Kutlamaları (1934-1943)", Belgi Dergisi, C.2, S.18, Pamukkale Üniversitesi Atatürk İlkeleri ve İnkılap Tarihi Araştırma ve Uygulama Merkezi Yayını, Yaz 2019/II, ss. 1327-1343.

Öz

Bayramlar, toplumları bir arada tutan unsurlar arasında yer alır. Milli Bayramlar, milli duyguların ifade edildiği en önemli günlerden biridir. Osmanlı Devleti'nde ilk kez Milli Bayramlar, II. Meşrutiyet döneminde kutlanmıştır. Osmanlı Devleti'nin yıkılmasından sonra, 29 Ekim 1923'te cumhuriyet ilan edilmiştir. Devlet yöneticileri, bayramların halk üzerindeki birleştirici özelliğinden yararlanmak istemişlerdir. Bu nedenle 29 Ekim tarihi Cumhuriyet Bayramı olarak kabul edilmiştir. Ele aldığımız tarih aralığında çeşitli illerde cumhuriyet bayramı kutlamaları yapılmıştır. Bunlardan biri olan Urfa'da 1934-1943 yılları arasında yapılan Cumhuriyet Bayramı kutlamaları, CHP merkez teşkilatından gönderilen talimatnameye göre gerçekleştirilmiştir. Kutlamalar sadece Urfa'da değil, kaza, köy ve nahiyelerde de yapılmıştır. Halkın ve resmi yetkililerin, gece ve gündüz yapılan kutlama etkinliklerine katılımı üst düzeyde olmuştur. Kutlamalarda şiirler okunmuş, konuşmalar yapılmış, fener alayları düzenlenmiştir. Bu çalışmada 1934 ile 1943 yılları arasında Urfa ve çevresinde gerçekleştirilen Cumhuriyet Bayramı kutlamaları Başbakanlık Cumhuriyet Arşivinde bulunan belgeler ışığında incelenmiştir.

Anahtar Kelimeler: *Cumhuriyet, Milli Bayramlar, Cumhuriyet Bayramı, Mustafa Kemal Atatürk, Urfa*

Abstract

Festivals are among the elements that keep societies together. National holidays are one of the most important days which national emotions are expressed. The first time in the Ottoman Empire, national holidays was celebrated during the second constitutional era. After the Ottoman Empire collapsed, the Republic was declared on 29 October 1923. State administrators wanted to benefit from unifying feature of the holidays on the people. Therefore, October 29 was accepted as the Republic Day. In the date we reviewed the celebrations Republic Day were held in various provinces. The celebration of the Republic Day in Urfa, which is one them, was realized between 1934 and 1943 according to the instructions issued by the CHP central organization. Not only the celebrations were held in Urfa but also in districts, villages and sub-districts. The participation of the public and the official authorities to the day and night celebrations took place quite extensive. Poems were read in celebrations, speeches were made, lantern regiments were organized. In this study, Republic Day celebrations in Urfa and its surroundings between 1934 and 1943 were examined in the light of the documents in the Republican Archives.

Keywords: *Republic, National Days, Republic Day, Mustafa Kemal Atatürk, Urfa*

* Dr. Öğr. Üyesi, Kilis 7 Aralık Üniversitesi, Muallim Rifat Eğitim Fakültesi, Sınıf Eğitimi ABD, nzahideaydin@hotmail.com, (orcid.org/0000-0001-7772-6764)

GİRİŞ

Toplumların kendi tarihlerinde önem verdikleri bazı özel günler bulunmaktadır. Bu özel günler arasında yer alan milli bayramlar, yeni kurulan devletlerde yönetim ile halkın kaynaşmasını sağlayan önemli faktörler arasında yer alır. Bu nedenle bayramların kutlanması toplumları oluşturan fertlerin ortak kimlik ve kültür etrafında birleşmesinde itici bir güç oluşturmuştur. Kutlamalar genellikle, devletin kuruluş günü veya siyasal tarihinde önemli değişimi ifade eden günlerde yapılmıştır. Osmanlı Devleti'nde de bu durum aynı özellik göstermiş, devletin kuruluş günü ve II. Meşrutiyet'in ilan edildiği gün, milli bayram olarak kutlanmıştır.¹

İkinci Meşrutiyet döneminde İttihat ve Terakki yönetimi tarafından millî bayram kavramı gündeme getirilmiştir. İlk olarak İzmit mebusu Ahmet Müfit Bey, Meclise Osmanlı Devleti'nin kuruluş günü olan 27 Ocak 1299 tarihinin İstiklal-i Osmani Günü adıyla milli bayram olarak kutlanması için bir teklif sunmuştur. Bu öneri aynı zamanda tartışmaya da neden olmuştur. İstanbul mebusu Hüseyin Cahit Yalçın İkinci Meşrutiyet'in ilan günü olan 10 Temmuz (Miladi 23 Temmuz) tarihinin bayram olarak kutlanmasının daha uygun olduğunu söylemiştir. Meclis konuyu Layiha Encümenine havale etmiş, layiha encümeninin kararı ile Mebusan Meclisi 10 Temmuz günü milli bayram olarak kutlanmasına karar vermiştir. 10 Temmuz Bayramı dışında bütün milleti ilgilendiren başka bir milli bayramın varlığına ihtiyaç duyulduğu için Osmanlı aydınları ve Darülfünun öğrencileri sadece meşrutiyetin ilan edildiği günü değil, Osmanlı Devletinin kuruluş gününü de kutlama kararı almışlardır. İstiklal-i Osmani Günü resmi olarak bayram ilan edilmese bile kutlamaların her yıl 30 Aralık'ta yapılmasına devam edilmiştir. Osmanlı Devleti'nde II. Meşrutiyet döneminde kutlanan bayramlardan biri de Çocuklar Bayramı olup 2 Mayıs 1916 tarihinde kutlanmaya başlanmıştır. Diğer taraftan Gençlik ve Spor Bayramı'nın kökenini oluşturan İdman Bayramı da ilk olarak 29 Nisan 1916 tarihinde Kadıköy'de bulunan İttihad Spor Kulübünün çayırında yapılmıştır.² Büyük Millet Meclisi'nin açılmasıyla birlikte saltanatın kaldırdığı 1 Kasım günü Hâkimiyet Bayramı, 30 Ağustos günü de Zafer Bayramı olarak kutlanmıştır. Yeni kurulan devletin ve yeni yapılan reformların geniş halk kitleleri tarafından benimsenmesi cumhuriyetin ilanı ile gerçekleşmiştir.³

CUMHURİYET BAYRAMI VE ÖNEMİ

Cumhuriyet Bayramı milli bayramlarımız arasında önemli yere sahip olan bir bayramdır. Bu nedenle cumhuriyet bayramının özel bir merasimle kutlanması için 1924 tarihinde bir kararname yayınlanmıştır.⁴ 26 Ekim 1924 tarihli 986 numaralı kararname ile 29 Ekim tarihinin cumhuriyetin ilan edildiği tarih olduğu belirtilmiş ve bu tarihte cumhuriyetin ilanının kutlanmasına karar verilmiştir.⁵ Cumhuriyet Bayramı'nın özel bir şekilde kutlanması için 1925 tarihinde "Cumhuriyet'in İlânına Müsadif 29 Teşrin-i evvel Günü'nün Millî Bayram Addi Hakkında Kanun" isminde yeni bir kanun çıkarılmıştır.⁶ TBMM'de 4 maddelik kanunla ilgili olarak yapılan görüşmeler sonucunda 29 Ekim günü milli bayram olarak kabul edilmiştir.⁷ Ülke genelinde bayram kutlamalarından önce

1 Şerif Demir, "Tek Parti Döneminde Siirt'te Cumhuriyet Bayramı Kutlamaları", Siirt Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, S.3, 2015, s.2.

2 Bengül Salman Bolat, Milli Bayram Olgusu Ve Türkiye'de Yapılan Cumhuriyet Bayramı Kutlamaları (1923-1960), Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu Atatürk Araştırma Merkezi, Semih Ofset, Ankara, 2012, s.24-31.

3 Demir, *a.g.m.*, s.2.

4 Gülin Öztürk, "Niğde'de Cumhuriyet Bayramı Kutlamaları (1926-1948)", Gaziantep Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, C. 14, S. 3, 2015, s. 586; Düstur, Üçüncü Tertip, C.5, s.666.

5 Erhan Alpaslan, "Tek Parti Döneminde Gaziantep'te Cumhuriyet Bayramı Kutlamaları 1938-1945", Gaziantep University Journal of Social Sciences, C. 14, S.4, 2015, s.830.

6 Erdem Çanak, "Adana'da Cumhuriyetin Onuncu Yıl Kutlamaları", Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi, C.XXIX, S.86, 2013, s. 4.

7 Hamdi Doğan, "Yozgat'ta Cumhuriyet Bayramı Kutlamaları (1925-1943)", The Journal of Academic Social Science Studies, C. 6, S. 5, 2013, s. 111.

komisyonlar kurularak resmi kutlama programları hazırlanmıştır. İlk zamanlarda belirli merkezlerde kutlanan Cumhuriyet Bayramı, cumhuriyetin altıncı yılında Mersin, İnebolu, İnegöl, Konya, Sivas, Diyarbakır, Mardin gibi merkezlerde de büyük coşkuyla kutlanmaya başlanmıştır.⁸

Cumhuriyet Bayramı ile ilgili olarak 1925 tarihinde çıkarılan kanundan sonra bayram hazırlıkları bu kanuna uygun olarak yapılmıştır. 1925 ve 1929 tarihleri arasındaki kutlamalar genel hatları ile resmî kabul, resmî geçit ve gece düzenlenen fener alayları ile balo şeklinde gerçekleştirilmiştir.⁹

Büyük merkezlerde bayram büyük bir coşkuyla kutlanırken taşrada da aynı coşkuyla bayram kutlamalarının yapılmasına özen gösterilmiştir. 1925–1929 yılları arasında illerde valiler, birçok kişiye törenler esnasında istiklâl madalyası vermiştir. 1925-1929 arası dönemde, Anadolu'dan gelen haberlere göre kutlamalar çok coşkulu geçmiş ve ülkede yaşanan gelişimi simgeleyen yenilikler ile Mustafa Kemal Paşa'nın heykellerinin açılış törenleri bayram gününe denk getirilmiştir.¹⁰

Büyük merkezlerdeki bayram programlarında genel olarak resmî geçitler ve şehitlik ziyareti yapılmıştır. Bunlara ilaveten bayramların büyük bir coşku içinde geçmesi için farklı etkinlikler düzenlenmiştir. Örneğin; 29 Ekim 1929 tarihindeki Cumhuriyet Bayramı kutlamalarında Cumhuriyet Halk Fırkası tarafından Ankarapalas'ta resmi bir balo düzenlenmiştir.¹¹ İstanbul'da ise gündüz Beyazıt'ta resmî geçit, akşam ise ışıklandırma ve fener alayı yapılmıştır. Vapurlar bayraklarla donatılmış, vali tarafından bir balo verilmiştir.¹² Ankara'da 1929 yılındaki Cumhuriyet Bayramında resmî geçide İstanbul, İzmir, Adana, Konya izcileri ile Ankara Meslek Lisesi ve diğer okullardan bin beş yüzden fazla öğrenci katılmıştır. Millet Meclisi önüne bir tak kurulmuş¹³ bayram akşamı, hanımlara, askeriyeye ve halka farklı saatlerde kulüp sinemasında ücretsiz sinema gösterilmiştir.¹⁴ İstanbul'daki Cumhuriyet Bayramı kutlamalarında ise ev, dükkân ve işyerleri bayraklarla süslenmiştir. Bayram için Beyazıt'ta bir tribün inşa edilmiştir. Hem vali tarafından hem de Türk ocağı tarafından bir balo düzenlenmiştir. Bunlara ilaveten basın cemiyeti, Beyoğlu'nda Cumhuriyet Bayramı nedeni ile bir çay düzenlemiştir,¹⁵ İstanbul Futbol Heyeti ise bayram günü birkaç müsabaka tertip etmiştir.¹⁶ Cumhuriyet Bayramı dış temsilciliklerde de kutlanmıştır. Roma'daki Türk Sefarethanesinde büyükelçi Suat Bey tarafından ziyafet verilmiştir.¹⁷ İzmir'de ise devlet daireleri tatil edilmiştir. Belediyede yapılan kutlamalara ise yabancı konsololar katılmıştır.¹⁸

Cumhuriyet Bayramı'nın onuncu yıldönümü kutlama hazırlıklarını yürütme işini hükümet üzerine almış, bir grup milletvekili tarafından ülke genelinde yapılacak olan kutlamaların düzenli bir şekilde yürütülmesini sağlamak amacıyla 9 Haziran 1933 tarihinde TBMM Başkanlığı'na "Cumhuriyet İlanının Onuncu Yıldönümünü Kutlama Kanunu" isimli bir kanun teklifi verilmiştir. Teklif edilen kanun 11 Haziran 1933 tarihinde TBMM'de 2305 sayılı kanun olarak kabul edilmiş¹⁹ ve Cumhuriyet'in onuncu yıldönümünün üç gün

8 *Hâkimiyet-i Milliye*, 1 Kasım 1928.

9 Bolat, *a.g.e.*, s.68.

10 Bolat, *a.g.e.*, s.83.

11 *Vakit*, 22 Ekim 1929.

12 *Akşam*, 29 Ekim 1929.

13 *Hâkimiyet-i Milliye*, 26 Ekim 1929.

14 *Hâkimiyet-i Milliye*, 29 Ekim 1929.

15 *Akşam* 31 Ekim 1929.

16 *Vakit*, 31 Ekim 1929.

17 *Hâkimiyet-i Milliye*, 1 Kasım 1929.

18 Mehmet Emin Elmacı, "Cumhuriyet'in İlanının İlk Yıldönümü Kutlamaları", Dokuz Eylül Üniversitesi Atatürk İlkeleri ve İnkılap Tarihi Enstitüsü Çağdaş Türkiye Tarihi Araştırmaları Dergisi, C. 3, S. 8, 1998, s. 56.

19 Çanak, *a.g.m.*, s.4.

süreye kutlanmasına karar verilmiştir.²⁰ 1934 tarihinde CHP Kütahya Mebusu tarafından hazırlanarak CHP idare heyetine gönderilen yazıda Cumhuriyet Bayramı Kutlama Talimatı ile ilgili bilgiler yer almıştır. Talimatın ilgi çekici yanlarından birisi de Cumhuriyet Bayramı kutlamalarını kuvvetlendirmek için, fırka teşkilatının bulunduğu vilayet ve kaza merkezlerinde halkın en çok toplanabileceği yerlerde bir halk kürsüsünün kurulmasına karar verilmiş olmasıdır.²¹ 1935 yılından itibaren 1936 ve 1937 yılında yapılan Cumhuriyet Bayramı hazırlık programlarında, onuncu yıl hazırlık ve kutlama programı örnek alınmıştır. Bu programda üzerinde durulan en önemli nokta halkın büyük oranda bayrama katılımını gerçekleştirmek; kutlamaları sesli, hareketli ve anlamlı olmasını sağlamak olmuştur.²² 1936 tarihinde Dâhiliye Vekâleti tarafından CHP Başkanlığına gönderilen yazıda ise halk kürsülerinin kurulmasına tekrar dikkat çekilmiş, konferans ve temsil gibi etkinliklerin halkevlerinin de katkıları ile gerçekleştirilmesi istenmiştir.²³ 1938 yılı Cumhuriyet Bayramı kutlama törenleri ile ilgili olarak hazırlanan talimatta kutlama komisyonuna bağlı olarak sekiz adet büro oluşturulmasına karar verilmiştir. Bu bürolar süsleme ve ışıklandırma bürosu, propaganda trenleri bürosu, neşriyat ve afiş bürosu, sahne film ve plak bürosu, söz bürosu, müzik bürosu, sergi bürosu ve dışta kutlama bürosudur. Her büronun görev tanımları da ayrı ayrı belirtilmiştir.²⁴ 1939-1945 tarihleri arasında Cumhuriyet Bayramı kutlamaları için hazırlanan talimatlar, hemen hemen birbirinin aynısıdır. 1933 tarihinde yapılan Cumhuriyet Bayramı kutlama programı 1939-1945 tarihleri arasında aynen tekrar edilmiştir.²⁵

Cumhuriyet ilan edildikten sonra devletin sonsuza kadar yaşaması için hem içte hem de dışta sağlam adımlar atılması gerektiğini bilen Mustafa Kemal Paşa, dışta diğer devletlerle dostluk ve barış politikası izlerken içte cumhuriyete bağlı bireylerin ve toplumun yetişmesine önem vermiştir. Bu nedenle milli birlik ve beraberliğin sağlanması için bayramların bütünleştirici etkisinden yararlanılmış, ülke genelinde yapılan milli bayram kutlamalarına özellikle cumhuriyet bayramı kutlamalarına büyük önem verilmiştir. Bu durum Urfa için de geçerlidir. Öğretim Üyesi Ahmet İlyas tarafından “Yerel Basına Göre 1935-1950 Yılları Arasında Urfa’da Mahalli ve Milli Bayram Kutlamaları”²⁶ isimli bir çalışma yapılmıştır. Ahmet İlyas’ın yapmış olduğu çalışmanın esas kaynağı yerel gazetelerdir ve Urfa’da yapılan mahalli ve milli bayramların tümünü kapsamaktadır. Çalışmamızın esas konusu cumhuriyetin ilanının onuncu yılından sonraki dönem olan 1934-1943 tarihleri arasında Urfa ve çevresinde yapılan Cumhuriyet Bayramı kutlamalarıdır. Çalışmamızın esas kaynağı ise Başbakanlık Cumhuriyet Arşivi’dir ve arşivde bulunan belgeler ışığında konu incelenmiştir. Cumhuriyet Arşivi’nden edindiğimiz belgelerde yer alan bilgiler Ahmet İlyas’ın çalışmasında yer almamaktadır.

URFA VE ÇEVRESİNDE 1934-1943 YILLARI ARASINDA YAPILAN CUMHURİYET BAYRAMI KUTLAMALARI

Diğer vilayetlerde olduğu gibi Urfa ve çevresinde 1934-1943 tarihleri arasında kutlanan Cumhuriyet Bayramında aynı sevinç ve coşku devam etmiştir. 1935’ten itibaren Cumhuriyet Bayramları için yapılan hazırlıklarda Onuncu yıl kutlamaları örnek alınmıştır.²⁷ Urfa’da ulusal ve mahalli bayramlar 1930’lara kadar idari amirler etrafında kutlanmıştır. Tek Parti dönemiyle birlikte özellikle ulusal ve mahalli bayramların toplum

20 Cahide Sınmaz Sönmez, 2004, “Cumhuriyetin Onuncu Yıl Kutlamaları ve 26 Ekim 1933 tarihli Af Kanunu”, Ankara Üniversitesi Türk İnkılap Tarihi Enstitüsü Atatürk Yolu Dergisi, C. 9, S. 33-34, s. 90.

21 BCA, 2-9-12/21.09.1934/490-1-0-0/s.1.

22 Bolat, *a.g.e.*, s.164.

23 BCA, 3-13-26/26.09.1936/490-1-0-0/s.1.

24 BCA, 2-9-12/21.09.1934/490-1-0-0/s.8.

25 Bolat, *a.g.e.*, s.214.

26 Ahmet İlyas, “Yerel Basına Göre 1935-1950 Yılları Arasında Urfa’da Mahalli ve Milli Bayram Kutlamaları”, Bingöl Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi”, C.8, S.16, 2018, s.201-215.

27 Bolat, *a.g.e.*, s.163.

tarafından benimsenmesi amacıyla halkın da yoğun olarak bayramlara katılmasına özen gösterilmiştir. Bu nedenle 1930 tarihinden itibaren Urfa'da kutlanan ulusal ve mahalli bayramlarda devlet ve millet birliğine önem verilmiştir. Bilhassa Urfa'daki kutlamalara bakıldığında ciddi bir katılımın olduğu hatta bu katılım yıldan yıla arttığı gözlenmiştir. Cumhuriyetin onuncu yılı olan 11 Haziran 1933 tarihinde çıkarılan 2305 sayılı yasal düzenlemeyle bayramların kutlanması sorumluluğu hükümete verilmiştir. Bu tarihten itibaren ulusal bayramların coşkuyla kutlanması bu yasada yer almıştır. Bu nedenle Urfa'da 1934 tarihindeki Cumhuriyet Bayramı büyük bir coşkuyla kutlanmıştır. Valilikte başlayan kutlamalara Kumandan V. Miralay Kurt Cebe Bey de katılmış, öğrenciler tarafından çeşitli etkinliklerin yanı sıra halkevinde konferans verilmiştir. Ayrıca akşam halkevinde 183 kişinin katıldığı balo düzenlenmiştir.²⁸

Cumhuriyet Bayramı kutlamalarına gerek merkez ilçede gerekse Urfa'ya bağlı diğer yerleşim birimlerinde büyük önem verilmiştir. Yerleşim birimlerinde bayram kutlamalarından önce gerekli hazırlıkların yapılması için bayram kutlama komiteleri kurulmuştur. Yaylak'ta 1934 yılında yapılacak bayram hazırlıkları için kurulan komitenin aldığı kararlar doğrultusunda kazanın her tarafı bayrak vs. şeylerle donatılmış, Cumhuriyet Meydanı ve gerekli görülen bazı yerlere altı adet zafer takı kurulmuştur. Yapılan yeniliklerin ve istiklalın yaşatılması için kısa sözlerin yazılı olduğu levhalar herkesin görebileceği şekilde meydanlara, köşe başlarına ve flamaların üstüne asılmıştır. Bayram günü kutlama törenlerine katılımın fazla olmasına dikkat edilmiştir. Bu nedenle jandarmalar, askerler, kır bekçileri, öğrenciler, malul ve gaziler, Himaye-i Etfal ve Hilal-i Ahmer Cemiyetleri, belediye mensupları ve esnaf, kadın ve erkeklerin oluşturduğu yaklaşık 600 kişiden oluşan topluluğun törene katılması sağlanmıştır. Törene katılanlar yeni ve temiz elbiselerini giymişlerdir. Milli duyguların pekişmesi için bağımsızlık mücadelesinin kazanılmasında liderlik yapan devlet büyüklerinin resimleri önceden belirlenen yerlere asılmıştır. Tören yerine gelen halk bir yandan fotoğraflara büyük bir dikkatle bakarken diğer yandan kutlama komitesi tarafından hazırlanan krokiye göre yerlerini almıştır. Cumhuriyet ilan edildikten sonra yapılan yenilikler hakkında yörenin en büyük askeri kumandanı tarafından yapılan konuşmalar,²⁹ büyük bir coşku içinde dinlenerek alkışlanmıştır. Milli duyguların pekiştirilmesinde müziğin etkisinden de faydalanılmıştır. Bu nedenle öğrenciler ve jandarmalar tarafından milli marşlar söylenmiştir. Kutlama komitesi, cumhuriyet kavramının halk tarafından benimsenmesi için, bayram akşamına kadar bayrak ve fotoğraflarla süslenmiş köyleri otomobile gezerek halkla yakından ilgilenmiştir. Komite tarafından yapılan konuşmalarda cumhuriyetin kutsallığına ve büyüklüğüne vurgu yapılmış ve köylülerin bayramı kutlanmıştır. Bayram törenlerinde çocuklar da unutulmamış Hüvek, Yaslıca ve Yaylak'ta eğitimine devam eden kimsesiz ve fakir çocuklara Kaza Himaye-i Etfal Cemiyeti tarafından defter, kalem ve okul şapkaları dağıtılmıştır. Hükümet Konağı ile dört dükkânın resmi açılışı yapılmıştır. Gece ve gündüz davullar çaldırılmış, milli eğlenceler ve oyunlar düzenlenmiş ve Yaylak merkezi akşamdan sonra fener, meşale ve diğer ışık saçan aletlerden faydalanılarak sabaha kadar ışıklandırılmıştır. Komitenin gezildiği köylerin birer fotoğrafı ve grup huzurunda söylenen konuşmaların suretleri 10.11.1934 tarihinde Yaylak Kaymakam Vekili tarafından Ankara'ya Halk Fırkası Kâtibi Umumliliği katına gönderilen yazıya eklenmiştir.³⁰

Urfa'da 1935 tarihindeki Cumhuriyet Bayramı kutlamalarına milletvekilleri katılmamışlardır. Bayram dolayısıyla tertiplenen gösterilere halk destek vermiş, öğrencilerin sunmuş oldukları gösteriler beğeniyle izlenmiştir.³¹

1936 yılı Cumhuriyet Bayramı kutlamaları ise saat 11'de Vali Atif Ulusoglu'nun halkı

28 İlyas, *a.g.m.*, s.206,207.

29 BCA, 1149-31-1/13.11.1947/490-1-0-0/s.97.

30 BCA, 1149-31-1/13.11.1947/490-1-0-0/s.98.

31 İlyas, *a.g.m.*, s. 207.

selamlaması ile başlamıştır. Valinin Cumhuriyetin kazanımlarını anlatan konuşmasından sonra tören sona ermiştir.³²

1937 tarihinde Başbakanlık Cumhuriyet Arşivinde yer alan bilgilere göre Siverek kazasında yapılan bayram hazırlıkları büyük bir coşkuyla gerçekleştirilmiştir. Halk günlerden beri Cumhuriyet Bayramını sabırsızlıkla beklemiş, belediye ve halkevi görevlileri tarafından ciddi anlamda bayram hazırlıkları yapılmıştır. Esnaf ve tüccarlar ise kendi işyerlerinin, resmi daireler ve müesseselerden daha güzel süslenmesi için çaba göstermişler, tüccarlar ayrı ayrı toplantı yaparak dükkânlarının ne şekilde süsleyecekleri konusunda ortak karar almışlardır. 28 Teşrinievvel/Ekim günü çarşı bir gelin odasına döndürülmüştür. Herkes dükkânında mevcut olan kıymetli eşyaları asmakla yetinmemiş, birçokları evlerinden ziynet eşyalarını getirerek çarşığı donatmıştır. 28 Teşrinievvel akşamı Karakeçi ve Şekerli nahiyelerindeki atlılar kasabaya gelmiştir. Yaklaşık 200 atlı ellerinde bayraklarla düzgün bir şekilde halkevinin önünden selam vererek geçmişlerdir. Bir süre sonra Karakeçi, Çaylarbaşı, Dağbaşı Karacadağ ve Bucak köylerinden gelen atlılar, başlarında müdürleri ile birlikte aynı yönden yine düzgün bir şekilde halkevinin önünden geçmişlerdir. Atlı kafileler, halk tarafından kuvvetle alkışlanmıştır. 29 İkteşrin sabahı Cumhuriyet Bayramı kutlama komitesi tarafından yapılan program gereğince esnaf bayraklar ile halk coşku ile öğrenciler şarkıları ile asker ve jandarma büyük bir neşe ile hükümet konağı civarındaki Cumhuriyet Meydanı'na gelmiştir. Jandarma Komutanı tarafından herkese yerleri gösterilmiş, neşe ve heyecan içinde kaymakamın gelmesi beklenmiştir. Daire ve kurumların tebriki kabul eden Kaymakam Selahattin Erçin yanında alay komutanı ile birlikte saat 9'da hükümet konağının kapısından çıkmıştır. Asker, jandarma ve sırası ile her teşekkülün önünden geçerek selam vermiş ve herkesin bayramını tebrik etmiştir. Kaymakamın yerine geçmesinden sonra görevlendirilen Hamit Özdemir Bey kürsüye çıkarak Türkiye Cumhuriyeti'nin nasıl kurulduğundan, hükümet ve devlet adamlarının geceli gündüzlü nasıl çalıştığından, asırları yıllara nasıl sıkıştırdığından, cumhuriyet inkılaplarını birer birer sayarak bunların nasıl başarıldığından, eski ve yeni hükümet çalışmalarını mukayese ederek anlatmıştır.³³ Ardından 45 dakika süren resmigeçit başlamıştır. Kasaba atlıları ile miktarı 800'ü geçen nahiyeye atlıları resmigeçide katılmıştır. Geçit resminden sonra kaymakam, askeri ve mülki zabitan ve memurlar şehitliğe gitmişlerdir. Siverek Jandarma Birliği tarafından hazırlanan bir çiçek çelengi jandarma komutanı tarafından şehitliğe konulduktan sonra Hava Kurumu'nda görevli Fikri Timur şehitlik anıtına çıkarak herkesi ağlatan bir konuşma yapmıştır. Fikri Timur konuşmasında cihanda hiçbir kuvvet ve güce karşı eğilmeyen Türk milletinin başının sadece şehitlerin huzurunda eğildiğini söylemiş ve şehitlerin ruhuna rahmet dilemiştir. Fikri Timur'un konuşması şehitlikte bulunanlar tarafından gözyaşları içinde alkışlanmıştır. Şehitlik ziyareti bittikten sonra halkevinin önüne gidilmiştir. Halkevi Başkan Vekili Sorgu Hâkimi Mustafa Kemal Baruksal yaptığı konuşmasında halkevlerinin gayesini, başarılarını, sosyal mevkiini ve Halk Partisi alameti olan altı okun manasını izah ettikten sonra Kaymakam Selahattin Erçin'e bir makas vermiş ve halkevinin kapısındaki kurdeleler kesilerek kapılar açılmıştır. Halkevi görevlileri tarafından halka sigara ve yerli şeker ikram edilmiştir. Hava yağışlı olduğu için kısa bir süre sonra halk dağılmıştır. Gece saat 8'de asker, kasaba atlıları, esnaf ve okulların iştiraki ile bir fener alayı, önde bandonun çaldığı marşlarla şehri dolaşmıştır. Gece halkevi salonunda toplanan resmi balo davetlileri sabaha kadar dans etmişler ve eğlenceler düzenlenmişlerdir. 30/31 Ekim gecesi halkevi komitesi tarafından halkevi salonunda bando ve incesaz eğlenceleri yapılmıştır. Halkevi başkanı Kemal Baruksal kendi şiirlerinden birkaçını okuduktan sonra gösteri komitesi başkanı Fikri Timur, cumhuriyetin elde edilmesi için yapılan fedakârlıkların anlatıldığı bir piyesin gösterileceğini söylemiştir.³⁴

1938'de cumhuriyetin 15. yıl kutlamaları nedeni ile Cumhuriyet Halk Partisi tarafından

32 İlyas, *a.g.m.*, s. 208.

33 BCA, 1149-31-1/13.11.1947/490-1-0-0/s.51.

34 BCA, 1149-31-1/13.11.1947/490-1-0-0/s.52.

ile bütün şehir halkı sokaklarda geç vakte kadar dolaşarak tezahüratta bulunmuşlardır. 29 Birinciteşrin 1939 sabahı erkenden halkın tamamı geniş caddelerde toplanmıştır. Saat 9'dan itibaren vilayet makamında tebrikler kabul edilmiştir. Saat 9.30'da Cumhuriyet alanına gidildiği zaman meydana toplanan subaylar, savaş malulleri, memurlar, askeri ve jandarma kitaları ile öğrenciler, umumi meclis ve belediye üyeleri, halkevi azaları, hayır cemiyetleri azaları, sporcular, esnaf teşekkülleri ve halk toplulukları yerlerini almışlardır.⁴⁰ Bütün bu zümrelerin önlerinden geçilerek bayramları kutlandıktan sonra bandonun çaldığı İstiklal Marşı ile merasime başlanmış ve meydana konulan hoparlör vasıtası ile vali tarafından bir açılış konuşması yapılmıştır. Valinin yapmış olduğu açılış konuşmasında cumhuriyet büyüklerinin namları, sonsuz sevgi ve saygı duyguları arasında anılmış, cumhuriyetin nimetleri anlatılmıştır. Bundan sonra belediye bahçesindeki Atatürk Büstüne ve şehitliğe hep birlikte gidilerek vilayet, belediye, halkevi, hayır ve esnaf cemiyetleri adına çelenkler konulmuştur. Müteakiben halk kürsülerinde inkılap tarihinden, yaşanan devrin faziletinden, milli varlık ve kudretinden, vatandaşlara düşen ödevlerden bahsedilen söylemler verilmiştir. Milli duyguların arttığı tören kısa bir süre sonra sona ermiştir.⁴¹ Hemen ardından Reiscumhur İsmet İnönü ve devlet büyüklerine minnet ve şükran telgrafları çekilmiştir. Akşam olunca mızıklar eşliğinde milli şarkılar söylenmiş, mahalli oyunların devam ettiği sırada belediye tarafından tedarik edilen havai fişeklerle gösteriler yapılmış ve daha önceden hazırlanmış bulunan teçhizat ile de halkın eğlenmesi temin edilmiştir. Garnizon askerinin de iştiraki ile düzenlenen fener alayları gece geç vakte kadar devam etmiştir. Gece Hükümet Konağı salonunda tertip edilen baloya her sınıfı temsil eden kişiler davet edilmiştir. Tamamen dolmuş olan salonda çalınan İstiklal Marşı'nı müteakip balo açılmış, devlet erkânı ve komutanların da hazır bulunduğu balo gece yarısından sonraya kadar devam etmiştir. Bayram töreni bu esaslar doğrultusunda kaza, nahiye merkezleri ve hatta köylerde bile aynı şekilde günün büyüklüğünün layık olduğu şekilde kutlanmıştır.⁴²

1940 tarihinde Urfa'da yapılan 29 Ekim Cumhuriyet Bayramı törenleri ise saat dokuz otuzda Cumhuriyet Meydanı'nda başlamıştır. Törende Vali Kazım Demirel, halkevi başkanı ve Türkçe öğretmeni Ratıp Akdeniz birer konuşma yapmıştır. Akşam ise davullu zurnalı bir eğlence tertip edilmiş, halkevinde bir balo düzenlenmiştir.⁴³

Siverek Halkevi Reisi Dr. Yusuf Ünsal, Cumhuriyet Halk Partisi tarafından gönderilen 30 Eylül 1940 tarihli ve 8/1886 sayılı yazıya verdiği karşılıktaki cumhuriyetin 17. yıldönümü kutlamalarının komite tarafından hazırlandığını bildirmiştir.⁴⁴ Hazırlanan program gereği Siverek'te yapılacak Cumhuriyet Bayramı kutlamalarının 28 Ekim 1940 Pazartesi günü saat 13'de başlayıp 30 Ekim günü saat 24'te sona ermesine karar verilmiştir. Alınan karara göre 27 Ekim 1940 günü başlamak üzere daireler, hususi müesseseler, halkevi ve belediye, çarşı ve evler süslenecek, Cumhuriyet alanında, Halkevi ve belediye önlerinde ve eski meydana olmak üzere üçü belediye ve diğeri esnaf tarafından 4 tak yapılacaktır. 29 Ekim sabahı saat 9'da hükümet konağında yapılacak resmî kabul törenine sırasıyla askeriyeye, adliye, dâhiliye, maliye, emniyet ve jandarma, maarif, sıhhat, diyanet ve evkaf, gümrük ve tekeller, ziraat, ulaştırma ve muhabere, ticaret, iktisat, belediye, halkevi, T.H.K., beden terbiyesi, Kızılay, Çocuk Esirgeme Kurumu, banka ofis, esnaf cemiyetleri ve halk katılacaktır. Resmî tören bittikten sonra teşekküller Cumhuriyet Meydanında krokiye göre yerlerini alacak, Kaymakam yanında alay komutanıyla birlikte Cumhuriyet alanına gelerek asker, jandarma, öğrenciler, sporcular ve halkın önünden geçerek cumhuriyet ve inkılap sevgisini anlatacak kısa ve veciz sözlerle herkesin bayramını kutlayacak ve sonra mevkilerini alacaktır. Bundan sonra bir subay tarafından verilecek kumanda üzerine alayda

40 BCA, 1149-31-1/13.11.1947/490-1-0-0/s.34.

41 BCA, 1149-31-1/13.11.1947/490-1-0-0/s.35.

42 BCA, 1149-31-1/13.11.1947/490-1-0-0/s.36.

43 İlyas, *a.g.m.*, s. 211.

44 BCA, 1149-31-1/13.11.1947/490-1-0-0/s.28.

mevcut olanlar hazır ol vaziyeti alarak bando tarafından çalınacak olan İstiklal Marşı'nı dinleyeceklerdir. Müteakiben Halkevi reisi Dr. Yusuf Ünsal ve Başöğretmen Sadettin Onur tarafından cumhuriyet ve inkılabın faziletini anlatan konuşmalar yapılacaktır. Bir subay tarafından verilecek işaret üzerine sırasıyla süvari alayı, jandarma bölüğü, öğrenciler, sporcular, esnaf cemiyetleri ve nahiyeye müdürleri geçit törenine iştirak edeceklerdir. Geçit resmine katılan kabile çarşı yolunu takip ederek belediye ve halkevini ziyaret ettikten sonra merasime son verilecektir. 28 Ekim günü öğleden sonra saat 14'te halkevinde toplanılarak bando ile şehitliğe gidilecek ve halkevi tarafından hazırlanan çelenk konulacaktır. Bundan sonra halkevi önünde ofis ajanı Ziya Tüner tarafından bir konferans verilecektir. Gece saat 19.30'da süvari alayı tarafından halkın katılımı ile fener alayı düzenlenecektir. 30 Ekim günü sabah saat 10'da belediye önünde ve yeni meydana öğretmen Ramiz ve Mustafa Aydın tarafından birer konferans verilecektir. Saat 14'te süvari alayı önünde hava müsait olursa cirit oyunları ve spor gösterileri yapılacaktır. Gece saat 19.30'da halkevi salonunda halkevi gösteri kolu tarafından halka açık olmak üzere bir temsil verilecektir. Hava müsait olduğu takdirde en yakın köy ziyaret edilecektir. Bayram geceleri şehrin iki yerinde belediye tarafından temin edilen havai fişekleri atılacak, bunun idaresi de belediye merkez memuruna verilecektir. Şehrin muhtelif yerlerinde davul zurna çaldırılarak milli oyunlar oynatılacak ve çocukların eğlenmeleri için muhtelif semtlerde salıncak ve dolaplar kurduculacaktır. Nahiyeye merkezlerinde ve köylerde varsa cumhuriyet meydanlarında yoksa nahiyeye ve köy hükümet konakları önünde halkın toplanması sağlanacaktır. Köy bütçelerinden yararlanılarak meşaleler ve eğlenceler düzenlenecek ve davul zurna çaldırılacaktır. Rozet ve bilet dağıtılması ve halkı sıkacak işlerin yapılması yasaklanmıştır. Şehrin muhtelif semtlerinde kurulacak halk kürsülerinde konuşmak isteyenlerin bu hususta seçilen komiteye müracaat etmeleri istenmiştir. Balo için de belediye tarafından halkevine yardım edilmesi kabul edilmiştir.⁴⁵ Kutlama töreni hazırlanan programa göre yerine getirilmiştir.

29 Ekim 1941 tarihinde Urfa'daki Cumhuriyet Bayramı kutlamalarında ise önce resmi tören yapılmış daha sonra ortaokul öğretmenlerinden Yusuf Ziya Akin ve Ratıp Akdeniz tarafından birer konferans verilmiştir. Konferans devam ederken Dağ Başı Duman Almış marşı söylenmiştir. Tören sırasında vali, resmi törene katılan asker ve öğrencileri selamlamıştır.⁴⁶ Bayramdan sonra Urfa valisi Kazım Demirel tarafından 31.10.1941 tarihinde Cumhuriyet Halk Partisi Genel Sekreterliğine gönderilen yazıda genel sekreterliğin tebliği doğrultusunda vilayet merkezi ve merkeze bağlı yerlerde bütün halkın iştiraki ile cumhuriyet bayramının kutlandığı bildirilmiştir.⁴⁷

Yaylak'ta ise hazırlanan kutlama programına göre bayramın 28 ilkteşrin saat 13'ten itibaren başlamasına ve ayın 30'unda saat 24'te bitmesine karar verilmiştir.⁴⁸ Yaylak Halkodası Reisi Aziz Bozkurt Cumhuriyet Halk Partisi Genel Sekreterliğine gönderdiği yazıda hazırlanan program gereğince bayramın kutlandığını bildirmiştir. Buna göre 28 Ekim 1941 Salı günü öğleden sonra mahalli müziklerle Cumhuriyet Bayramı kutlamalarının başladığı ilan edilmiştir. Aynı gün belediye tarafından Halk Odası, jandarma komutanlığı dairesinin önünde birer tak kurulmuş ve bu taklar Türk bayraklarıyla, yeşil dallarla ve kırmızı atlas üzerine işlenen beyaz vecizelerle süslenmiştir. Aynı zamanda bütün daireler, resmi kurumlar, hususi meskenler, dükkân ve kahvehaneler bayraklarla donatılmış ve halk odasının salon ve odaları parti ve milli bayraklarla ve genel sekreterlikten gönderilen vecize ve cumhuriyetin ilanının 18. yıldönümüne atfen 18 rakamı ile ve özel bir itina ile donatılmıştır. 29 Ekim sabahı yakın köylerden davet edilen yüzlerce atlı ve piyade halkevinde Türk bayrakları ve önlerinde davul zurnalarla gruplar halinde kaza merkezine gelmiştir. Saat 9.30'da kaymakamlık makamında halkın ve memurların tebrikleri kabul

45 BCA, 1149-31-1/13.11.1947/490-1-0-0/s.29-30.

46 İlyas, *a.g.m.*, s. 211.

47 BCA, 1149-31-1/13.11.1947/490-1-0-0/s.27.

48 BCA, 1149-31-1/13.11.1947/490-1-0-0/s.25.

edilmiş ve program gereği saat 10'da merasim yerine gelinmiştir. Kaza kaymakamı, jandarma komutanı ve halkodası başkanı tarafından Cumhuriyet Meydanını dolduran binlerce halkın, öğrencilerin ve jandarma kıtasının bayramları kısa ve veciz sözlerle kutlanmış ve törene bir öğrencinin okuduğu İstiklal Marşı ile başlanmıştır. İstiklal Marşı okunduktan sonra Kaymakam Şahap Ural kürsüye gelerek cumhuriyetin anlamı hakkında bir konuşma yapmıştır. Kaymakamın konuşmasından sonra halkodası adına Başkan Aziz Bozkurt da günün anlam ve önemine binaen heyecanlı bir konuşma yapmıştır. Bundan sonra öğrenciler tarafından söylevler, milli şiirler okunmuştur. Bu merasim bittikten sonra geçit merasimine başlanmış ve önceden belirlenen krokiye göre her sınıf ve teşekkül düzenli ve disiplinli bir şekilde bu merasimi gerçekleştirmiştir. Geçit töreni bittikten sonra halkın ve memurların, Ankara'daki konferans ve geçit resmi tafsilatını radyodan dinlemeleri sağlanmıştır. Aynı gün İsmet İnönü ve diğer devlet büyüklere telgraflar çekilmiştir. 29 Ekim akşamı halkodası toplantı salonunda gösteri kolu tarafından 200 kişilik grubun önünde "Yarım Osman" piyesi düzenlenmiştir. Bu müsamer 30 Ekim günü akşamı da temsil edilmiştir. 29 Ekim gecesi halk ve öğrencilerin katılımı ile bir fener alayı düzenlenmiştir. Bütün bayram müddetince yer yer davullar çaldırılmış ve diğer milli saz ve eğlenceler, mahalli oyunlar sergilenmiş, bayramın neşe ve heyecan içinde geçmesi için gayret gösterilmiştir.⁴⁹ Bayram günlerinde halk odasını ziyaret eden köylü vatandaşlara da şeker, kahve, sigara ve çay ikramı yapılmıştır. Nahiye ve köylerde de bu mutlu günün aynı coşkuyla kutlanması için gerekli önlemler alınmıştır.⁵⁰

Halfeti Halkodası reisi Fehmi Koçak tarafından Cumhuriyet Bayramının nasıl kutlanıldığına dair bir rapor hazırlanmıştır. Rapora göre Halfeti'de bayram 28 Birinciteşrin tarihinde saat 13'ten itibaren başlamış ve 30. günün saat 24'üne kadar devam etmiştir. Nahiye müdürü, öğretmenler, gezici başöğretmen ve eğitimciler tek yürek halinde görevlerini yerine getirmişlerdir. Cumhuriyet Bayramı kutlamaları nedeni ile hükümet binası, halkodası ve okullar süslenmiştir. Hükümet binasının ve okulun önüne iki tane tak yapılmış, hazırlanan vecizeler takların ve diğer muhtelif yerlerin üstüne asılmıştır. Cumhuriyet Meydanı temizlettirilmiş, merasim zamanında çelenk konulmuştur. 18 rakamı hükümet ve oda binasının, caddelerin ve mahalle aralarındaki yolların birçok yerlerine yazılmıştır. Hükümet konağında yapılan resmi törenden sonra Cumhuriyet Meydanına gidilerek herkesin bayramı kutlanmıştır. Bu sırada nahiye müdürü Hakkı Bilgin, öğretmen Hamdi Bey ve öğretmen vekili Hüseyin Sarıbülbül tarafından cumhuriyetin feyizleri hakkında heyecanlı konuşmalar yapılmıştır.⁵¹ Mustafa Kemal Atatürk'ün söylevlerinden bazı parçalar sade ve açık bir Türkçe ile izah edilmiş; devletçilik, inkılapçılık, halkçılık, laiklik, cumhuriyetçilik ve ulusçuluk, ulu ve milli şefin hitabesine göre anlatılmıştır. Aynı şekilde hitabe gezici başöğretmen Baha Öztürk tarafından bölge merkezi olan Cibin'de ve bazı köylerde okunmuştur. Söylevlerde harp afetinin Avrupa âlemini yiyip bitirdiği bir sırada Türkiye'de refah, saadet ve kuvvet yaratan milli şef İnönü'nün idaresiyle bahtiyar bir hayat yaşandığı ve cumhuriyet idaresinin kişilerin bütün haklarını koruduğu belirtilmiştir. Bayram gecelerinde fener alayları düzenlenmiştir. 29-30 Ekim gecesi geç vakte kadar davul, zurna ve incesaz takımı ile orta oyunları oynanmış, halay çekilmiştir. Bayrama katılan halk gece yarısından sonra da eğlenmeye devam etmiştir. Bütün köylerde aynı uygulamalar yapılmış, bayramlar köylünün ilgisini kuvvetlendirmiştir. Halkodasındaki bütün gazete ve kitaplar halk için sergilenmiş,⁵² merasim yerinde öğrencilere şeker dağıtılmıştır. Halk odasına gelenlere sigaralar ve şeker ikram edilmiştir.⁵³

Urfa'da 1942 tarihinde Cumhuriyet Bayramı kutlamaları valilik tarafından hazırlanan merasimle başlamıştır. Vali Hasip Koylan tarafından yapılan açılış konuşmasından sonra

49 BCA, 1149-31-1/13.11.1947/490-1-0-0/s.20.

50 BCA, 1149-31-1/13.11.1947/490-1-0-0/s.21.

51 BCA, 1149-31-1/13.11.1947/490-1-0-0/s.17.

52 BCA, 1149-31-1/13.11.1947/490-1-0-0/s.18.

53 BCA, 1149-31-1/13.11.1947/490-1-0-0/s.19.

belediye başkanı ve halkevi başkanı da bayramla ilgili konuşmalar yapmıştır. Halkevinde ise bir tiyatro gösterisi düzenlenmiştir.⁵⁴

Halfeti'de Cumhuriyetin 19. yıl kutlamaları ise gece ve gündüz halkın ve yakın köylerden gelenlerin katılımı ile gerçekleşmiştir. Cumhuriyetin iyilikleri sözle, sesle ve ışıkla halka duyurulmuş, kutlama törenlerine halkın iştiraki sağlanmıştır. Nahiye müdürünün başkanlığı altında maarif memuru, halk odası reisi, muhtar ve spor kulübü reisinden oluşan bir komite oluşturulmuştur. Komite ve tali komiteler zamanında kutlama programına göre işlerini yapmışlardır. Bayramdan on gün önce davulla bütün kasaba sokakları dolaşarak bayram ilan edilmiştir. Kasaba bayramda süslenmiş, parti tarafından gönderilen vecizeler büyütülerek uygun yerlere asılmıştır. Yüksek yerler ışık ve meşale ile aydınlatılmıştır. Cumhuriyet Meydanı bayramdan önce temizletilmiş, bayram günü göze çarpacak şekilde süslenerek çelenkler konulmuştur. Kutlama programına göre okul, halk, sporcu, esnaf vs. duracağı yer tespit edilerek flama ile işaretlenmiştir. Okul, halk odası, hükümet konağı, köy odası, spor kulübü, cumhuriyet abidesi, minare, kasabanın işlek caddeleri, yüksek binalar, pazar yerleri süslenmiştir.⁵⁵ Öğrenciler, diğer çocuklar ve gençler bayram günü ve gecesi cumhuriyetin iyilik ve faydalarını hatırlatıcı sözler, hikâyeler ve canlı tablolarla bilgilendirilmiştir. Parti ve milli bayraklar zeytin, söğüt dalları, güller ve çiçeklerle süslenmiş; 19 rakamı büyük olarak muhtelif yerlere asılmıştır. Fener, meşale ve radyum lambaları ile bütün nahiye aydınlatılmıştır. Şahsi radyolar umumi meydanlara konularak istifade edilmiştir. Hükümet konağında devlet namına kanuni tören yapıldıktan sonra toplu olarak Cumhuriyet Meydanı'na gidilmiş ve törene başlanmıştır. Krokiye göre geçit resmi yapılmıştır. Gece ve gündüz herkesin, halk odası salon ve önündeki meydanlıkta yerli sazlarla eğlenmeleri sağlanmış, yerli oyunlar davulla oynanmıştır. Cumhuriyetin iyilik ve faydaları öğretmenler tarafından anlatılarak bayrama layık olduğu önem verilmiştir.⁵⁶

Siverek'te 1943 tarihinde yapılan Cumhuriyet Bayramı kutlamaları için bayram kutlama programı hazırlanmıştır. Kutlama programına göre ilk olarak resmi ve özel yerler, belediye, halkevi, okullar, banka, ticarethaneler, çarşı ve evler, meydan ve caddeler süslenmiştir. Süsleme için bayraklar, meşe, söğüt, akasya ve çam dalları gibi yeşillikler, kırmızı beyaz vecize levhaları ve taklar kullanılmıştır. Milli bayrakların mümkün olduğu kadar temiz, düzgün ve talimata uygun olmasına dikkat edilmiştir. Bütün resmi ve özel müesseselerle, ticarethane ve mağazaların, cumhuriyetin büyüklüğüne yakışır bir şekilde, devlet büyüklerinin resimlerini süslemeleri ve müessese önüne asmalarına karar verilmiştir. Fakat süslemelere vaktinden önce başlanmaması ve bayram biter bitmez bütün süse ait malzemelerin ve takların ortadan kaldırılması istenmiştir. Cumhuriyet alanındaki hükümet binası önünde, eski büyük meydanda, Kanlı Kuyu'da ve belediye önünde olmak üzere dört adet tak yaptırılmıştır. Cumhuriyetin 20. yılı kutlandığı için belediye tarafından 20 rakamı büyük olarak ve ışıklandırılarak hazırlanmış ve bu levha kasabanın her tarafından görülebilecek bir yere yerleştirilmiştir. Vecizeler meydanlara, hükümet konağı, belediye, halkevi, resmi ve özel kurumlar önüne astırılmıştır. Bu vecizelerden belediye on adet, Ziraat Bankası üç, esnaf cemiyeti üç, Kızılay ve Tayyare cemiyetleri ikişer adet, ofis ajanlığı üç, evkaf üç, inhisarlar üç, hususi muhasebe üç ve halkevi de dört adet yaptırmıştır. Gerekli bez Sümerbank'tan temin edilmiştir. Çocuklara cumhuriyet bilincini kazandırmak amacıyla eski hayvan pazarında salıncak ve atlıkarınca gibi oyuncakların belediye tarafından eskisinden daha iyi bir şekilde hazırlanması sağlanmıştır. Çocukların gelmeleri muhtemel olan bu eğlence yerlerinde onların gözüne çarpacak ve ilgilerini çekecek surette cumhuriyeti hatırlatıcı şekilde gösteriler düzenlenmiştir. 29 Ekim 1943 Cuma günü sabah saat 9'da hükümet konağında yapılacak resmîkabalde en büyük mülki amirin yanında en büyük askeri komutan ve halkevi reisinin yer alması istenmiştir. Kabul resmi vekâletlerin protokol sırasına göre sıra ile adliye, dâhiliye, maarif, sıhhat, diyanet, evkaf, ziraat, inhisarlar, posta,

54 İlyas, *a.g.m.*, 212.

55 BCA, 1149-31-1/13.11.1947/490-1-0-0/s.15.

56 BCA, 1149-31-1/13.11.1947/490-1-0-0/s.16.

ticaret odası, ofis banka, hayır cemiyetleri, spor kulübü, esnaf cemiyeti ve halk şeklinde gerçekleştirilmesi uygun görülmüştür. Kabul resmi bittikten sonra halk ve teşekküllerin Cumhuriyet Meydanında önceden hazırlanan krokiye uygun bir şekilde toplanmaları ve geçit resmine iştirak edecek olan askeri kıtaların, öğrencilerin, sporcuların, nahiye atlı gruplarının ve esnaf cemiyetinin daha önceden krokide gösterilen yerlerini almaları planlanmıştır. En büyük mülki amirinin yanında en büyük askeri komutan ve halkevi reisi olduğu halde, Cumhuriyet Meydanına gelerek meydanda bulunan ve krokiye uygun olarak yerini alan bütün grupların ve halk kütlelerinin önünden geçmesi ve herkesin bayramını kutlamasına karar verilmiştir.⁵⁷ Müteakiben Halkevinden dış tabibi Hasan Oral ve V. Süvari Alayından Teğmen Sabahattin Gökçe ve Ali Özşen tarafından cumhuriyet inkılabının faziletlerini anlatan birer konuşmanın yapılması ve maarif memurlarınca tespit edilecek her iki okuldan iki kız iki de erkek öğrencinin şiir okuması istenmiştir. Bandonun çalacağı marşla birlikte yapılacak geçit resmine sırası ile süvari alayı, jandarma bölüğü, öğrenciler, sporcular, esnaf cemiyetleri ve nahiye grup atlıları (Her nahiye müdürünün kıdem sırasını takip edecektir) ve halkın katılması kararlaştırılmıştır. Geçit resminden sonra bu geçide iştirak eden bütün grupların sırası ile birlikte bütün seyirciler memur ve subaylarla birlikte şehitliği ziyaret etmesi ve şehitlikte Sabri Çimen tarafından bir konuşma yapılması uygun görülmüştür. Ziyaretin akabinde alay ve öğrencilerin ve sporcuların başta bando olduğu halde halkevi önü belediye ve çarşuyu takiben eski meydan ve güzel kuyu önünden geçtikten sonra, diğer teşekküllerin ve halkın ise şehitlikteki ziyareti müteakip dağılması uygun görülmüştür. Saat 14'te Cirit Meydanı'nda toplanılmasına ve nahiyelerden gelen atlılar tarafından cirit oyunları ve koşunun düzenlenmesine karar verilmiştir. Bunun içinde bayramdan bir iki gün önce alay komutanlığınca uygun bulunan ve nahiye müdürlerinden oluşan bir komite teşekkül ettirilmesi ve buna ait programın tespit edilerek koşu ve cirit oyunlarının düzenlenmesi uygun görülmüştür. Koşu ve ciritte verilecek ikramiyeler belediye tarafından temin edilmiştir. Bayramın birinci gecesi saat 20'de başlamak üzere halkevinde bir balo verilmesine ve balonun en büyük mülki amirin vereceği liste üzerine davetiyeli olmasına karar verilmiştir. Baloya ancak davetlilerin gelebileceği ve her davetlinin mazeretsiz baloya gelmemesi durumunda vaziyeti nazarı itibara alınacağı duyurulmuştur. Belediye önünde, eski meydanda ateş oyunlarının düzenlenmesine, milli oyunların oynanmasına ve gösterilerin yapılmasına karar verilmiştir. (Cumhuriyet Bayramı için belediyece 5-6 davul zurna temin edilecek ve alay önünde, belediye önünde, büyük küçük meydanlarda saat 24'e kadar davul zurnanın çalması ve milli oyunların oynanması programlı bir şekilde tertip ve temin edilecektir). Bayramın ikinci günü davul zurna eşliğinde halkevi önünde toplanan halka hitaben saat 10.30'da halk kürsüsünde Sadettin Onur tarafından bir konuşma yapılması, öğleden sonra aynı şekilde saat 15'te büyük meydanda yine halk kürsüsünde İbrahim Turan tarafından ve 16'da küçük meydanda Muzaffer Timur tarafından söylevler verilmesi uygun görülmüştür. Bayram gününde davul ve zurnanın her yerde çalınması ve halkın neşeli bir bayram günü yaşamalarının temin edilmesi için gerekli çalışmalar yapılmıştır. Bayramın ikinci günü gecesi saat 19.30'da başlamak üzere halkevinde halkevi temsil şubesinde bir müsamere düzenlenmesine karar verilmiştir. Müsamerenin parasız olmasına ve herkes tarafından izlenmesine müsaade edilse de önceden temsil kolu başkanı tarafından bilet temin edilmesi uygun görülmüştür. (Müsamereye ait programın tanzimi ve icrası temsil kolu başkanına aittir). Bu gece de halkın geniş ölçüde bayramı neşeli geçirmelerinin temini için milli oyunlar davul ve zurna sair oyunların tertip edilmesi planlanmıştır. Bu nedenle belediye önünde eski meydanda ateş oyunları ve milli oyunların oynanması için halk teşvik edilmiştir.⁵⁸ Gece yapılacak törenler için gerekli olan lüks, radyum lambaları, havai fişekler ve fenerler belediye tarafından temin edilmiştir. Tören alanının güvenliği emniyet ve jandarma tarafından sağlanmıştır. Gece yapılan törenlerde polis ve bekçi bulundurulmuştur. Askerlerin bayramı neşeli geçirmelerini sağlamak için süvari alayınca ayrıca bir program düzenlenmiştir.⁵⁹

57 BCA, 1149-31-1/13.11.1947/490-1-0-0/s.10.

58 BCA, 1149-31-1/13.11.1947/490-1-0-0/s.11.

59 BCA, 1149-31-1/13.11.1947/490-1-0-0/s.12.

SONUÇ

Milli mücadeleden sonra kurulan Türkiye Cumhuriyeti Devleti'nin kalıcı ve sağlam temeller üzerine inşası için halkın birlik ve beraberlik içinde bulunması gerekiyordu. Devlet yöneticilerine göre bu birliği sağlamanın en etkili yolu milli bayramlardı. Çünkü bayram törenleri sayesinde devlet ve halkın bütünleşmesi sağlanacak, cumhuriyet yönetiminin faziletleri gösterilecek, yapılan yeniliklerin devleti güçlendirdiği anlatılacaktı. Bu da beraberinde hem devletin sağlam temeller üzerine kurulmasını sağlayacak, hem de cumhuriyet idaresinin halk tarafından benimsenmesine neden olacaktı. Bu nedenle Tek Parti döneminde bu amaçlara ulaşmak için ülke genelinde milli bayramların kutlanmasına önem verildi. Özellikle cumhuriyet bayramının ülke genelinde kutlanması için ciddi anlamda çalışmalar yapıldı.

Urfa'da yapılan bayram kutlamalarının önemli bir bölümü belediye tarafından sağlanan bütçe sayesinde gerçekleşmiştir. Bunun yanında esnaf ve diğer kamu kuruluşları da bayram hazırlıkları için kendi bütçelerinden bir miktar ayırmıştır. Törenlerin hazırlık aşamasında halk ve yerel yöneticiler arasındaki uyum sayesinde gerek bayram hazırlıkları gerekse törenler büyük bir coşku içinde geçmiştir.

Törenler sadece Urfa merkezde değil ilçe merkezlerinde ve köylerde de büyük bir coşku ile kutlanmıştır. Cadde ve sokaklar, evler, okullar kırmızı beyaz kurdeleler, bayraklar ve çelenklerle süslenmiştir. Törenlerde çocuklar da unutulmamıştır. Devletin ve milletin geleceği olan çocukların cumhuriyeti sevip sahiplenmeleri ve cumhuriyet bilinci ile yetişmeleri için bayramlarda belirli alanlara farklı oyuncaklar kurdurulmuştur. Öğretmenler, çocukları bu alanlara getirerek oyuncaklardan yararlanmalarını temin etmişlerdir. Urfa'da yapılan bayram kutlamaları sayesinde halk ile devlet arasındaki bağın daha kuvvetli olması sağlanmıştır.

Urfa'da tek parti döneminde halkın bayram hazırlıklarına ve merasime katılım oranı çok yüksek olmuştur. Gerek bayram hazırlıkları, gerekse bayramın nasıl geçtiği ile ilgili olarak Cumhuriyet Halk Partisi ile yerel yöneticiler arasında düzenli olarak haberleşme sağlanmıştır. Bayrama katılımın yüksek olması ve halkın bayrama isteyerek katılması bir anlamda halkın cumhuriyeti benimsediğinin bir göstergesi sayılmıştır.

Cumhuriyet Bayramı kutlamalarından önce köy, nahiye ve merkezde bayram hazırlıkları ile ilgili komiteler kurulmuştur. Daha sonra komitenin hazırladığı bayram programı davul ve zurnalarla bölge halkına ilan edilmiştir. Bayram törenlerinde cumhuriyetin faziletlerine vurgu yapılmış, manevi değerlerin önemine binaen her bayramda mutlaka şehitlik ziyaret edilmiştir.

KAYNAKÇA

Arşiv Belgeleri ve Resmî Kaynaklar

Başbakanlık Cumhuriyet Arşivi (BCA).

Sürelî Yayınlar

Akşam.

Hâkimiyet-i Milliye.

Vakit.

Kitaplar ve Makaleler

Alpaslan, Erhan (2015), "Tek Parti Döneminde Gaziantep'te Cumhuriyet Bayramı Kutlamaları 1938-1945", Gaziantep University Journal of Social Sciences, C. 14, S. 4, s. 829-845.

- Bolat, Bengül Salman (2012), Milli Bayram Olgusu Ve Türkiye'de Yapılan Cumhuriyet Bayramı Kutlamaları (1923–1960), Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu Atatürk Araştırma Merkezi, Semih Ofset, Ankara.
- Çanak, Erdem (2013), “Adana’da Cumhuriyetin Onuncu Yıl Kutlamaları”, Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi, C.XXIX, S.86, s.1-25.
- Demir, Şerif, (2015), “Tek Parti Döneminde Siirt’te Cumhuriyet Bayramı Kutlamaları”, Siirt Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, S.3, s.1-9.
- Doğan, Hamdi (2013), “Yozgat’ta Cumhuriyet Bayramı Kutlamaları (1925-1943)”, The Journal of Academic Social Science Studies, C. 6, S. 5, s. 107-125.
- Elmacı, Mehmet Emin (1998), “Cumhuriyet’in İlanının İlk Yıldönümü Kutlamaları”, *Dokuz Eylül Üniversitesi Atatürk İlkeleri ve İnkılap Tarihi Enstitüsü Çağdaş Türkiye Tarihi Araştırmaları Dergisi*, C. 3, S. 8, s. 49-59.
- İlyas, Ahmet (2018), “Yerel Basına Göre 1935-1950 Yılları Arasında Urfa’da Mahalli ve Milli Bayram Kutlamaları”, Bingöl Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi”, C.8, S.16, s.201-215.
- Öztürk, Gülin (2015), “Niğde’de Cumhuriyet Bayramı Kutlamaları (1926-1948)”, Gaziantep University Journal of Social Sciences Dergisi, C. 14, S. 3, s.585-599.
- Sönmez, Cahide Sınmaz, (2004), “Cumhuriyetin Onuncu Yıl Kutlamaları ve 26 Ekim 1933 tarihli Af Kanunu”, Ankara Üniversitesi Türk İnkılap Tarihi Enstitüsü Atatürk Yolu Dergisi, C.9, S.33-34, s.89-101.
- Üzen, İsmet (2012), “Tokat’ta Cumhuriyet Bayramı Kutlamaları”, Gaziosmanpaşa Üniversitesi Tokat Sempozyumu 1-3 Kasım 2012 Bildiriler, Özyurt Matbaacılık, s.313-334.

EKLER

Yaslıca Köyünde Cumhuriyet Bayramı Kutlama Komitesi (BCA, 1149-31-1/13.11.1947/490-1-0-0).

Yaylak'ta Cumhuriyet Bayramı nedeni ile kurulan tak (BCA, 1149-31-1/13.11.1947/490-1-0-0).

Yaylak'ta bayrama katılan malul gaziler ve şehit çocukları (BCA, 1149-31-1/13.11.1947/490-1-0-0).

Tutluca Köyünde bayram kutlama komitesi (BCA, 1149-31-1/13.11.1947/490-1-0-0).

Hacılar Köyü'nde bayram nedeni ile yapılan eğlence (BCA, 1149-31-1/13.11.1947/490-1-0-0).

Urfa ve Çevresinde Cumhuriyet Bayramı Kutlamaları (1934-1943)

Yaylak'ta bayramın kutlandığı yer olan Cumhuriyet Meydanı (BCA, 1149-31-1/13.11.1947/490-1-0-0).